

www.mientayvn.com

Dịch tiếng anh chuyên ngành khoa học tự nhiên và kỹ thuật.

Dịch các bài giảng trong chương trình học liệu mở của học viện MIT, Yale.

Tìm và dịch tài liệu phục vụ cho sinh viên làm seminar, luận văn.

Tại sao mọi thứ đều miễn phí và chuyên nghiệp ???

Trao đổi trực tuyến tại:

http://www.mientayvn.com/chat_box_toan.html

Chương 4

NOÏ SUY VAØ
XAÁP XE HAM

I. NẶT BAI TOAN :

Nếu tính giá trị của một hàm liên tục bất kỳ ta có thể xác định giá trị của hàm bằng một vài thời điểm, tính giá trị của hàm tại thời điểm đó rồi tính tổng giá trị gần đúng của hàm

Xét hàm $y = f(x)$ cho dãy điểm bảng số

x	x_0	x_1	x_2	\dots	x_n
y	y_0	y_1	y_2	\dots	y_n

- Các giá trị $x_k, k = 0, 1, \dots, n$ được sắp theo thứ tự tăng dần gọi là các điểm nút nội suy
- Các giá trị $y_k = f(x_k)$ là các giá trị cho trước của hàm tại x_k

Bài toán : xây dựng 1 đa thức $p_n(x)$ bậc $\leq n$ thỏa mãn điều kiện $p_n(x_k) = y_k, k=0,1,\dots,n$. Đa thức này gọi là đa thức nội suy của hàm $f(x)$.

II. ÑA THÒIC NÒI SUY LAGRANGE:

Cho hàm $y = f(x)$ và bảng số

x	x_0	x_1	x_2	\dots	x_n
y	y_0	y_1	y_2	\dots	y_n

Ta xây dựng ña thòic nòI suy hàm $f(x)$ trên $[a, b] = [x_0, x_n]$.

Ñat

$$\begin{aligned} p_n^{(k)}(x) &= \frac{\prod_{i=0, i \neq k}^n (x - x_i)}{\prod_{i=0, i \neq k}^n (x_k - x_i)} \\ &= \frac{(x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_{k-1})(x - x_{k+1}) \dots (x - x_n)}{(x_k - x_0)(x_k - x_1) \dots (x_k - x_{k-1})(x_k - x_{k+1}) \dots (x_k - x_n)} \end{aligned}$$

Ta còu

$$p_n^{(k)}(x_i) = \begin{cases} 1 & i = k \\ 0 & i \neq k \end{cases}$$

Ñã thòic

$$L_n(x) = \sum_{k=0}^n p_n^{(k)}(x) y_k$$

Cho bảc $\leq n$ vaø thoã ñieàu kiện $L_n(x_k) = y_k$

gọi là ñã thòic ñoã suy Lagrange của hàm f

Ví dụ: Cho hàm f vaø bảng số

x	0	1	3
y	1	-1	2

Xây dựng ñã thòic ñoã suy Lagrange vaø tính giá ñình $f(2)$.

Giai

$$n = 2 \quad p_n^{(0)}(x) = \frac{(x-1)(x-3)}{(0-1)(0-3)} = \frac{1}{3}(x^2 - 4x + 3)$$

$$p_n^{(1)}(x) = \frac{(x-0)(x-3)}{(1-0)(1-3)} = -\frac{1}{2}(x^2 - 3x)$$

$$p_n^{(2)}(x) = \frac{(x-0)(x-1)}{(3-0)(3-1)} = \frac{1}{6}(x^2 - x)$$

Nhà thời nói suy Lagrange

$$L_n(x) = \frac{1}{3}(x^2 - 4x + 3) + \frac{1}{2}(x^2 - 3x) + \frac{1}{3}(x^2 - x) = \frac{7}{6}x^2 - \frac{19}{6}x + 1$$

$$f(2) \approx L_n(2) = -2/3$$

❖ Cách biểu diễn khác :

$$\text{Nên } \omega(x) = (x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_n)$$

$$\omega'(x) = \sum_{k=0}^n \prod_{\substack{i=0 \\ i \neq k}}^n (x - x_i)$$

$$\omega'(x_k) = (x_k - x_0)(x_k - x_1) \dots (x_k - x_{k-1})(x_k - x_{k+1}) \dots (x_k - x_n)$$

$$\Rightarrow p_n^{(k)}(x) = \frac{\omega(x)}{\omega'(x_k)(x - x_k)}$$

$$\Rightarrow L_n(x) = \omega(x) \sum_{k=0}^n \frac{y_k}{\omega'(x_k)(x - x_k)}$$

$$\Rightarrow L_n(x) = \omega(x) \sum_{k=0}^n \frac{y_k}{D_k} \quad \text{với } D_k = \omega'(x_k)(x - x_k)$$

Để tính giá trị của $L_n(x)$, ta lập bảng

x	x_0	x_1	x_n	
x_0	$x - x_0$	$x_0 - x_1$	$x_0 - x_n$	D_0
x_1	$x_1 - x_0$	$x - x_1$	$x_1 - x_n$	D_1
...
x_n	$x_n - x_0$	$x_n - x_1$	$x - x_n$	D_n
					$\omega(x)$

} tích đồng
} tích không chéo

Ví dụ: Cho hàm f và bảng số

x	-9	-7	-4
y	-1	-4	-9

Tính gần đúng $f(-6)$

Ta lập bảng tại $x = -6$

$x = -6$	-9	-7	-4	
-9	3	-2	-5	30
-7	2	1	-3	-6
-4	5	3	-2	-30
				-6

$$\text{Vậy } f(-6) \approx L_2(-6) = -6(-1/30 + 4/6 + 9/30) = -5.6$$

Ví dụ: Cho hàm f và bảng số

x	0	1	3	4
y	1	1	2	-1

Tính gần đúng $f(2)$

Ta lập bảng tại $x = 2$

$x = 2$	0	1	3	4	
0	2	-1	-3	-4	-24
1	1	1	-2	-3	6
3	3	2	-1	-1	6
4	4	3	1	-2	-24
					4

$$\text{Vậy } f(2) \approx L_3(2) = 4(-1/24 + 1/6 + 1/3 + 1/24) = 2$$

- TH ñaïc bieät : caïc ñieäm nuät caïc ñeäu

vôï böôïc $h = x_{k+1} - x_k$

$$\text{Ñaët } q = \frac{(x - x_0)}{h}$$

Ta có $x_k = x_0 + kh$

$$\Rightarrow x - x_k = x - x_0 - kh = (q - k)h$$

$$x_i - x_j = (x_0 + ih) - (x_0 + jh) = (i - j)h$$

$$\Rightarrow \omega(x) = (x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_n) = q(q-1)\dots(q-n)h^{n+1}$$

$$\begin{aligned} \omega'(x_k) &= (x_k - x_0) \dots (x_k - x_{k-1})(x_k - x_{k+1}) \dots (x_k - x_n) \\ &= k.(k-1) \dots 1.(-1)(-2) \dots (k-n)h^n \\ &= (-1)^{n-k} k! (n-k)! h^n \end{aligned}$$

$$L_n(x) = \omega(x) \sum_{k=0}^n \frac{y_k}{\omega'(x_k)(x - x_k)}$$

$$\Rightarrow L_n(x) = q(q-1)\dots(q-n) \sum_{k=0}^n \frac{(-1)^{n-k} y_k}{k!(n-k)!(q-k)}$$

Ví dụ: Cho hàm f và bảng số

x	1.1	1.2	1.3	1.4
y	15	18	19	24

Tính gần đúng $f(1.25)$

giai

$$\text{Ta c\o u} \quad n = 3 \quad x = 1.25$$

$$h = 0.1 \quad q = (1.25 - 1.1) / 0.1 = 1.5$$

$$L_n(1.25) = (1.5)(0.5)(-0.5)(-1.5) \left[-\frac{15}{3!(1.5)} + \frac{18}{2!(0.5)} - \frac{19}{2!(-0.5)} + \frac{24}{3!(-1.5)} \right]$$
$$= 18.375$$

$$\text{V\aa y} \quad f(1.25) \approx 18.375$$

❖ Công thức nhân giá sai số:

Giả sử hàm $f(x)$ có đạo hàm liên tục cấp $n+1$ liên tục trên $[a, b]$.

$$\text{Đặt } M_{n+1} = \max_{x \in [a, b]} |f^{(n+1)}(x)|$$

Ta có công thức sai số

$$|f(x) - L_n(x)| \leq \frac{M_{n+1}}{(n+1)!} |\omega(x)|$$

Ví dụ: Cho hàm $f(x)=2^x$ trên đoạn $[0,1]$. Tìm giá trị sai số khi tính gần đúng giá trị hàm tại điểm $x=0.45$ sử dụng đa thức nội suy Lagrange khi chọn các điểm nút $x_0=0, x_1=0.25, x_2=0.5, x_3=0.75, x_4=1$

Giải

$$n = 4, f^{(5)}(x) = (\ln 2)^5 2^x$$

$$\Rightarrow M_5 = \max |f^{(5)}(x)| = 2(\ln 2)^5$$

công thức sai số

$$|f(x) - L_n(x)| \leq \frac{M_{n+1}}{(n+1)!} |\omega(x)|$$

$$= \frac{2(\ln 2)^5}{5!} |(0.45)(0.20)(-0.05)(-0.30)(-0.55)| = 0.198 \times 10^{-5}$$

III. ÑA THÒC NÒY SUY NEWTON:

1. Tæ sai phan :

Cho ham $y = f(x)$ xác ñòn trên $[a, b] = [x_0, x_n]$
vaø baøng số

x	x_0	x_1	x_2	...	x_n
y	y_0	y_1	y_2	...	y_n

Ñai löông $f[x_k, x_{k+1}] = \frac{f(x_{k+1}) - f(x_k)}{x_{k+1} - x_k}$

göi là tæ sai phan cấp 1 của ham f trên $[x_k, x_{k+1}]$

Tọa sai phân cấp 2

$$f[x_k, x_{k+1}, x_{k+2}] = \frac{f[x_{k+1}, x_{k+2}] - f[x_k, x_{k+1}]}{x_{k+2} - x_k}$$

Bảng qui nạp ta ãnh nghĩa tọa sai phân cấp p

$$f[x_k, x_{k+1}, \dots, x_{k+p}] = \frac{f[x_{k+1}, x_{k+2}, \dots, x_{k+p}] - f[x_k, x_{k+1}, \dots, x_{k+p-1}]}{x_{k+p} - x_k}$$

Ví dụ: Cho hàm f và bảng số

x	1.0	1.3	1.6	2.0
y	0.76	0.62	0.46	0.28

Tính các sai phân

Giải: ta lập bảng các sai phân

k	x_k	$f(x_k)$	$f[x_k, x_{k+1}]$	$f[x_k, x_{k+1}, x_{k+2}]$	$f[x_k, x_{k+1}, x_{k+2}, x_{k+3}]$
0	1.0	0.76			
1	1.3	0.62			
2	1.6	0.46			
3	2.0	0.28			

2. Ña thòic noà suy Newton :

Tæ sai phan cåp 1

$$f[x, x_0] = \frac{f(x_0) - f(x)}{x_0 - x}$$

$$\Rightarrow f(x) = y_0 + f[x, x_0](x - x_0)$$

Tæ sai phan cåp 2

$$f[x, x_0, x_1] = \frac{f[x_0, x_1] - f[x, x_0]}{x_1 - x}$$

$$\Rightarrow f[x, x_0] = f[x_0, x_1] + f[x, x_0, x_1](x - x_1)$$

neân $f(x) = y_0 + f[x_0, x_1](x - x_0) + f[x, x_0, x_1](x - x_0)(x - x_1)$

Tiếp tục bằng qui nạp ta ñöôc

$$f(x) = y_0 + f[x_0, x_1](x - x_0) + f[x_0, x_1, x_2](x - x_0)(x - x_1) + \dots \\ + f[x_0, x_1, \dots, x_n](x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_{n-1}) \\ + f[x, x_0, \dots, x_n](x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_n)$$

Ñaät

$$\mathfrak{S}_n^{(1)}(x) = y_0 + f[x_0, x_1](x - x_0) + f[x_0, x_1, x_2](x - x_0)(x - x_1) + \dots \\ + f[x_0, x_1, \dots, x_n](x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_{n-1})$$

$$\mathfrak{R}_n(x) = f[x, x_0, \dots, x_n](x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_n)$$

Ta ñöôc

$$f(x) = \mathfrak{S}_n^{(1)}(x) + \mathfrak{R}_n(x)$$

Công thöc này gọi là công thöc Newton tiến
xuất phát töñieäm nút x_0

Tổng thì ta có công thức Newton lui

$$f(x) = \mathfrak{N}_n^{(2)}(x) + \mathfrak{R}_n(x)$$

$$\mathfrak{N}_n^{(2)}(x) = y_n + f[x_{n-1}, x_n](x - x_n) + f[x_{n-2}, x_{n-1}, x_n](x - x_n)(x - x_{n-1}) + \dots \\ + f[x_0, x_1, \dots, x_n](x - x_n)(x - x_{n-1}) \dots (x - x_1)$$

$\mathfrak{N}_n^{(1)}(x)$: ña thòc ñà suy Newton tién

$\mathfrak{N}_n^{(2)}(x)$: ña thòc ñà suy Newton lui

$\mathfrak{R}_n(x)$: sai ñình sai soá

Neú ham f có ña ño ham liên tục ñeán cấp $n+1$,
ta có công thức ñình giá sai soá:

$$|\mathfrak{R}_n(x)| \leq \frac{M_{n+1}}{(n+1)!} |\omega(x)| \text{ với } M_{n+1} = \max |f^{(n+1)}(x)|$$

Ví dụ: Cho hàm f xác định trên $[0,1]$ và bảng số

x	0	0.3	0.7	1
y	2	2.2599	2.5238	2.7183

Tính gần đúng $f(0.12)$ bằng Newton tiến và
 $f(0.9)$ bằng Newton lùi

Giải: ta lập bảng các sai phân

x_k	$f(x_k)$	$f[x_k, x_{k+1}]$	$f[x_k, x_{k+1}, x_{k+2}]$	$f[x_k, x_{k+1}, x_{k+2}, x_{k+3}]$
0	2	0.8663		
0.3	2.2599	0.6598	-0.2950	0.2786
0.7	2.5238	0.6483	-0.0164	
1	2.7183			

Newton tiến

Newton lùi

Ta còi

$$\begin{aligned}f(0.12) &\approx \mathcal{S}_n^{(1)}(0.12) \\ &= 2 + 0.8663(0.12) - 0.2950(0.12)(-0.18) + 0.2786(0.12)(-0.18)(-0.58) \\ &= 2.1138\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}f(0.9) &\approx \mathcal{S}_n^{(2)}(0.9) \\ &= 2.7183 + 0.6483(-0.1) - 0.0164(-0.1)(0.2) + 0.2786(-0.1)(0.2)(0.6) \\ &= 2.6505\end{aligned}$$

3. TH các ñiểm nút cách đều :

Sai phân hữu hạn cấp 1 của hàm tại ñiểm x_k

$$\Delta y_k = y_{k+1} - y_k$$

Bảng qui nạp, Sai phân hữu hạn cấp p của hàm tại ñiểm x_k

$$\Delta^p y_k = \Delta(\Delta^{p-1} y_k) = \Delta^{p-1} y_{k+1} - \Delta^{p-1} y_k$$

Ta có công thức

$$f[x_k, x_{k+1}, \dots, x_{k+p}] = \frac{\Delta^p y_k}{p! h^p}$$

Công thức Newton tiến

$$\text{Nút } q = \frac{(x - x_0)}{h}$$

$$\begin{aligned} S_n^{(1)}(x) &= y_0 + f[x_0, x_1](x - x_0) + f[x_0, x_1, x_2](x - x_0)(x - x_1) + \dots \\ &\quad + f[x_0, x_1, \dots, x_n](x - x_0)(x - x_1) \dots (x - x_{n-1}) \\ &= y_0 + \frac{\Delta y_0}{1!} q + \frac{\Delta^2 y_0}{2!} q(q-1) + \dots + \frac{\Delta^n y_0}{n!} q(q-1) \dots (q-n+1) \end{aligned}$$

Công thức Newton lùi

$$\text{Nút } p = \frac{(x - x_n)}{h}$$

$$S_n^{(2)}(x) = y_n + \frac{\Delta y_{n-1}}{1!} p + \frac{\Delta^2 y_{n-2}}{2!} p(p+1) + \dots + \frac{\Delta^n y_0}{n!} p(p+1) \dots (p+n-1)$$

Ví dụ: Cho hàm f xác định như bảng sau

x	30	35	40	45
y	0.5	0.5736	0.6428	0.7071

Tính gần đúng $f(32)$ và $f(44)$

Giải: ta lập bảng các sai phân hữu hạn

x_k	$f(x_k)$	Δy_k	$\Delta^2 y_k$	$\Delta^3 y_k$
30	0.5	0.0736		
35	0.5736	0.0692	-0.0044	
40	0.6428	0.0643	-0.0049	-0.0005
45	0.7071			

Newton tiến

Newton lùi

- Tính gần đúng $f(32)$: dùng công thức Newton tiến

$$n = 3, x_0 = 30, q = (32 - 30) / 5 = 0.4$$

$$f(32) \approx \mathcal{N}_n^{(1)}(32)$$

$$\begin{aligned} &= 0.5 + \frac{0.0736}{1!} (0.4) - \frac{0.0044}{2!} (0.4)(-0.6) - \frac{0.0005}{3!} (0.4)(-0.6)(-1.6) \\ &= 0.529936 \end{aligned}$$

- Tính gần đúng $f(44)$: dùng công thức Newton lùi

$$n = 3, x_n = 45, p = (44 - 45) / 5 = -0.2$$

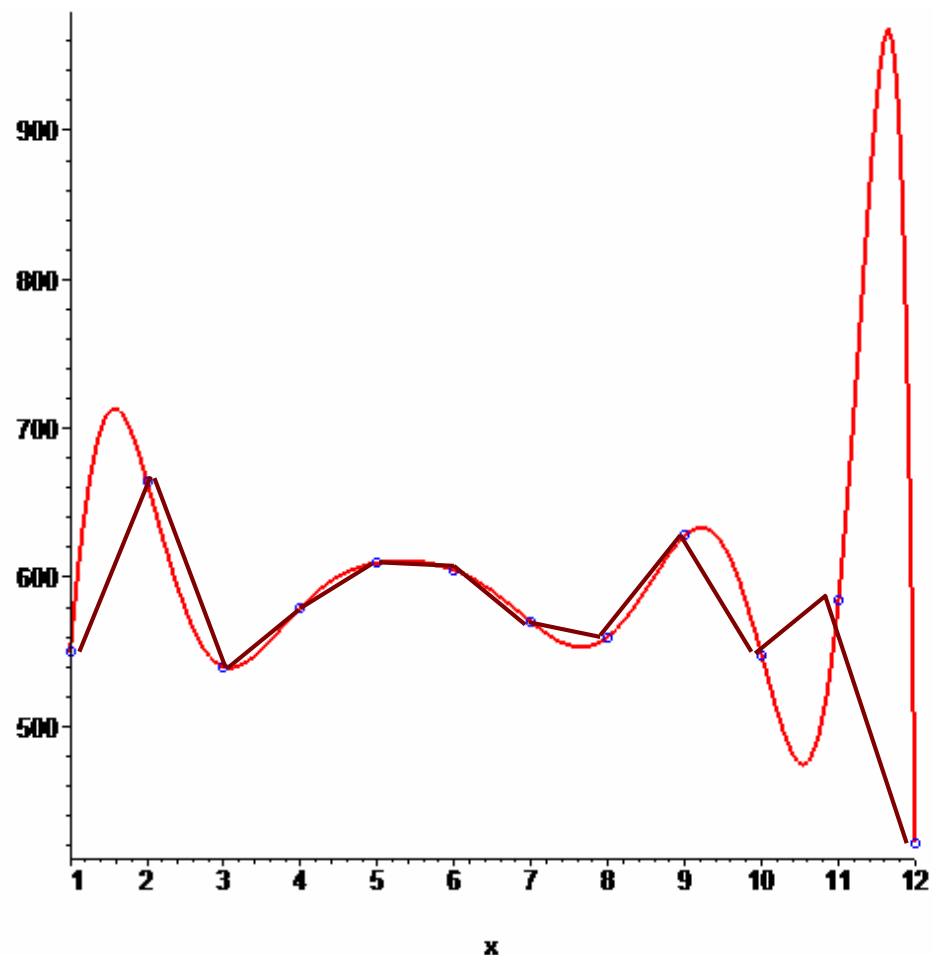
$$f(44) \approx \mathcal{N}_n^{(2)}(44)$$

$$\begin{aligned} &= 0.7071 + \frac{0.0643}{1!} (-0.2) - \frac{0.0049}{2!} (-0.2)(0.8) - \frac{0.0005}{3!} (-0.2)(0.8)(1.8) \\ &= 0.694656 \end{aligned}$$

IV. SPLINE bậc 3 :

Với n lớn, ãa thõc nõi suy bậc rất lớn, khõaây ðõng vaõ khõõ ðõng ðõng.

Mõa cách khác phõc laõ thay ãa thõc nõi suy bậc n bõng cách ãa thõc bậc thấp (3) trên tõng ãoan $[x_k, x_{k+1}]$, $k=0, 1, \dots, n-1$

1. Định nghĩa :

Cho hàm $y=f(x)$ xác định trên đoạn $[a,b]$ và bảng số

x	$a=x_0$	x_1	x_2	\dots	$x_n=b$
y	y_0	y_1	y_2	\dots	y_n

Một Spline bậc 3 nội suy hàm $f(x)$ là hàm $g(x)$

thỏa các điều kiện sau :

- (i) $g(x)$ có dạng hàm bậc 2 liên tục trên $[a,b]$
- (ii) $g(x)=g_k(x)$ là một thức bậc 3 trên $[x_k, x_{k+1}]$,
 $k=0,1,\dots,n-1$
- (iii) $g(x_k) = y_k, k=0,1, \dots, n$

2. Cách xây dựng Spline bậc 3 :

$$\text{Đặt } h_k = x_{k+1} - x_k$$

$g_k(x)$ là đa thức bậc 3 nên có dạng :

$$g_k(x) = a_k + b_k(x - x_k) + c_k(x - x_k)^2 + d_k(x - x_k)^3$$

- Ta có $g(x_k) = y_k$

$$\Rightarrow a_k = y_k, k = 0, 1, \dots, n$$

- $g(x)$ phải liên tục nên cấp 2 nên

$$(A) g_k(x_{k+1}) = g_{k+1}(x_{k+1})$$

$$(B) g'_k(x_{k+1}) = g'_{k+1}(x_{k+1}), \forall k = 0, 1, \dots, n-1$$

$$(C) g''_k(x_{k+1}) = g''_{k+1}(x_{k+1})$$

■ **Điều kiện (A) suy ra**

$$a_k + b_k h_k + c_k h_k^2 + d_k h_k^3 = y_{k+1}$$

$$\Rightarrow b_k = \frac{(y_{k+1} - y_k)}{h_k} - c_k h_k - d_k h_k^2 \quad (1)$$

Ta có $g_k'(x) = b_k + 2c_k(x - x_k) + 3d_k(x - x_k)^2$

$$g_k''(x) = 2c_k + 6d_k(x - x_k)$$

■ **Điều kiện (C) suy ra**

$$2c_k + 6d_k h_k = 2c_{k+1}$$

$$\Rightarrow d_k = \frac{(c_{k+1} - c_k)}{3h_k} \quad (2)$$

- Thay (2) vào (1) ta ñöôc

$$b_k = \frac{(y_{k+1} - y_k)}{h_k} - \frac{(c_{k+1} + 2c_k)h_k}{3} \quad (3)$$

- Ñieàu kieän (B) suy ra

$$b_k + 2c_k h_k + 3d_k h_k^2 = b_{k+1}$$

hay $b_{k-1} + 2c_{k-1} h_{k-1} + 3d_{k-1} h_{k-1}^2 = b_k \quad (4)$

- Thay (2) vào (3) vào (4) ta ñöôc

$$h_{k-1}c_{k-1} + 2(h_{k-1} + h_k)c_k + h_k c_{k+1} = \frac{3(y_{k+1} - y_k)}{h_k} - \frac{3(y_k - y_{k-1})}{h_{k-1}} \quad (5)$$

$$\forall k = 1, 2, \dots, n-1$$

Phương trình (5) là hệ phương trình gồm $n-1$ pt, dùng để xác định các hệ số c_k . Từ (2) (3) ta xác định được các hệ số của hàm $g_k(x)$

Phương trình (5) có vô số nghiệm, nếu cùng nghiệm duy nhất ta cần bổ sung thêm 1 số điều kiện

❖ **Những nghĩa :**

- Spline tự nhiên là spline với nhiều điều kiện

$$g''(a) = g''(b) = 0$$

- Spline ràng buộc là spline với nhiều điều kiện

$$g'(a) = \alpha, \quad g'(b) = \beta$$

3. Spline t i nhie n :

Gia i thu t x c  nh spline t i nhie n :

Nie n kie n $g''(a) = g''(b) = 0$ suy ra $c_0 = c_n = 0$

B1. T nh $h_k = x_{k+1} - x_k, k = 0, n-1.$

$$a_k = y_k, k = 0, n$$

B2. Gia i he  $Ac = b$ t m $c = (c_0, c_1, \dots, c_n)^t$

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & \dots & 0 \\ h_0 & 2(h_0 + h_1) & h_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & h_1 & 2(h_1 + h_2) & h_2 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & h_{n-2} & 2(h_{n-2} + h_{n-1}) & h_{n-1} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & \dots & 1 \end{pmatrix} \quad b = \begin{pmatrix} 0 \\ \frac{3(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{3(y_1 - y_0)}{h_0} \\ \dots \\ \frac{3(y_n - y_{n-1})}{h_{n-1}} - \frac{3(y_{n-1} - y_{n-2})}{h_{n-2}} \\ 0 \end{pmatrix}$$

B3. Tính các hệ số b_k, d_k .

$$b_k = \frac{(y_{k+1} - y_k)}{h_k} - \frac{(c_{k+1} + 2c_k)h_k}{3}, \quad k = 0, 1, \dots, n-1$$

$$d_k = \frac{(c_{k+1} - c_k)}{3h_k}$$

Ví dụ: Xây dựng spline tối thiểu nội suy hàm theo bảng số

x	0	2	5
y	1	1	4

Giaü

$$n = 2$$

$$B1. h_0 = 2, h_1 = 3. a_0 = 1, a_1 = 1, a_2 = 4$$

$$B2. \text{ Giaü heä } Ac = b \text{ vôi } c = (c_0, c_1, c_2)^t$$

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ h_0 & 2(h_0 + h_1) & h_1 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 2 & 10 & 3 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}, \quad b = \begin{pmatrix} 0 \\ \frac{3(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{3(y_1 - y_0)}{h_0} \\ 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 3 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 2 & 10 & 3 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} c_0 \\ c_1 \\ c_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 3 \\ 0 \end{pmatrix} \Rightarrow c_0 = c_2 = 0, c_1 = 3/10$$

B3. Tính các hệ số b_k, d_k .

$$b_0 = \frac{(y_1 - y_0)}{h_0} - \frac{(c_1 + 2c_0)h_0}{3} = -\frac{1}{5}$$

$$b_1 = \frac{(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{(c_2 + 2c_1)h_1}{3} = \frac{2}{5}$$

$$d_0 = \frac{(c_1 - c_0)}{3h_0} = \frac{1}{20}, \quad d_1 = \frac{(c_2 - c_1)}{3h_1} = -\frac{1}{30}$$

Kết luận : spline tời nhiên

$$g(x) = \begin{cases} g_0(x) = 1 - \frac{1}{5}x + \frac{1}{20}x^3 & 0 \leq x \leq 2 \\ g_1(x) = 1 + \frac{2}{5}(x-2) + \frac{3}{10}(x-2)^2 - \frac{1}{30}(x-2)^3 & 2 \leq x \leq 5 \end{cases}$$

Ví dụ: Xây dựng spline tự nhiên nội suy hàm theo bảng số

x	0	1	2	3
y	1	2	4	8

$$n = 3$$

$$B1. h_0 = h_1 = h_2 = 1. a_0 = 1, a_1 = 2, a_2 = 4, a_3 = 8$$

$$B2. \text{Giải hệ } Ac = b \text{ với } c = (c_0, c_1, c_2, c_3)^t$$

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ h_0 & 2(h_0 + h_1) & h_1 & 0 \\ 0 & h_1 & 2(h_1 + h_2) & h_2 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 4 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 4 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

$$b = \begin{pmatrix} 0 \\ \frac{3(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{3(y_1 - y_0)}{h_0} \\ \frac{3(y_3 - y_2)}{h_2} - \frac{3(y_2 - y_1)}{h_1} \\ 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 3 \\ 6 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ 1 & 4 & 1 & 0 \\ 0 & 1 & 4 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} c_0 \\ c_1 \\ c_2 \\ c_3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 3 \\ 6 \\ 0 \end{pmatrix} \Rightarrow \begin{cases} c_0 = c_3 = 0 \\ 4c_1 + c_2 = 3 \\ c_1 + 4c_2 = 6 \end{cases}$$

Giải ta ñöôïc $c_0 = c_3 = 0$, $c_1 = 2/5$, $c_2 = 7/5$

B3. Tính các hệ số b_k, d_k .

$$b_0 = \frac{(y_1 - y_0)}{h_0} - \frac{(c_1 + 2c_0)h_0}{3} = \frac{13}{15}, \quad b_1 = \frac{(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{(c_2 + 2c_1)h_1}{3} = \frac{19}{15}$$

$$b_2 = \frac{(y_3 - y_2)}{h_2} - \frac{(c_3 + 2c_2)h_2}{3} = \frac{46}{15}$$

$$d_0 = \frac{(c_1 - c_0)}{3h_0} = \frac{2}{15}, \quad d_1 = \frac{(c_2 - c_1)}{3h_1} = \frac{1}{3}, \quad d_2 = \frac{(c_3 - c_2)}{3h_2} = -\frac{7}{15}$$

Kết luận : spline tời nhiên

$$g(x) = \begin{cases} g_0(x) = 1 + \frac{13}{15}x + \frac{2}{15}x^3 & 0 \leq x \leq 1 \\ g_1(x) = 2 + \frac{19}{15}(x-1) + \frac{2}{5}(x-1)^2 + \frac{1}{3}(x-1)^3 & 1 \leq x \leq 2 \\ g_2(x) = 4 + \frac{46}{15}(x-2) + \frac{7}{5}(x-2)^2 - \frac{7}{15}(x-2)^3 & 2 \leq x \leq 3 \end{cases}$$

4. Spline rang bước :

Điều kiện $g'(a) = \alpha, g'(b) = \beta$ xác định 2 pt :

$$\begin{cases} 2h_0c_0 + h_0c_1 = 3\frac{y_1 - y_0}{h_0} - 3\alpha \\ h_{n-1}c_{n-1} + 2h_{n-1}c_n = 3\beta - 3\frac{y_n - y_{n-1}}{h_{n-1}} \end{cases}$$

Giải thuật xác định spline rang bước :

B1. Tính $h_k = x_{k+1} - x_k, k = 0, n-1.$

$$a_k = y_k, k = 0, n$$

B2. Giải hệ $Ac = b$ tìm $c = (c_0, c_1, \dots, c_n)^t$

$$A = \begin{pmatrix} 2h_0 & h_0 & 0 & 0 & \dots & 0 \\ h_0 & 2(h_0+h_1) & h_1 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & h_1 & 2(h_1+h_2) & h_2 & \dots & 0 \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ \dots & \dots & \dots & h_{n-2} & 2(h_{n-2}+h_{n-1}) & h_{n-1} \\ 0 & 0 & 0 & 0 & h_{n-1} & 2h_{n-1} \end{pmatrix} \quad b = \begin{pmatrix} 3\frac{y_1-y_0}{h_0} - 3\alpha \\ \frac{3(y_2-y_1)}{h_1} - \frac{3(y_1-y_0)}{h_0} \\ \dots \\ \frac{3(y_n-y_{n-1})}{h_{n-1}} - \frac{3(y_{n-1}-y_{n-2})}{h_{n-2}} \\ 3\beta - 3\frac{y_n-y_{n-1}}{h_{n-1}} \end{pmatrix}$$

B3. Tính các hệ số b_k, d_k .

$$b_k = \frac{(y_{k+1} - y_k)}{h_k} - \frac{(c_{k+1} + 2c_k)h_k}{3}, \quad k = 0, 1, \dots, n-1$$

$$d_k = \frac{(c_{k+1} - c_k)}{3h_k}$$

Ví dụ: Xây dựng spline ràng buộc nội suy hàm theo bảng số

x	0	1	2
y	1	2	1

với điều kiện $g'(0) = g'(2) = 0$

Giải

$$n = 2$$

$$B1. h_0 = h_1 = 1. a_0 = 1, a_1 = 2, a_2 = 1$$

B2. Giải hệ $Ac = b$ với $c = (c_0, c_1, c_2)^t$

$$A = \begin{pmatrix} 2h_0 & h_0 & 0 \\ h_0 & 2(h_0 + h_1) & h_1 \\ 0 & h_1 & 2h_1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ 1 & 4 & 1 \\ 0 & 1 & 2 \end{pmatrix}$$

$$b = \begin{pmatrix} 3 \frac{y_1 - y_0}{h_0} - 3\alpha \\ \frac{3(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{3(y_1 - y_0)}{h_0} \\ 3\beta - 3 \frac{y_2 - y_1}{h_1} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 \\ -6 \\ 3 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ 1 & 4 & 1 \\ 0 & 1 & 2 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} c_0 \\ c_1 \\ c_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 \\ -6 \\ 3 \end{pmatrix} \Rightarrow c_0 = 3, c_1 = -3, c_2 = 3$$

B3. Tính các hệ số b_k, d_k .

$$b_0 = \frac{(y_1 - y_0)}{h_0} - \frac{(c_1 + 2c_0)h_0}{3} = 0$$

$$b_1 = \frac{(y_2 - y_1)}{h_1} - \frac{(c_2 + 2c_1)h_1}{3} = 0$$

$$d_0 = \frac{(c_1 - c_0)}{3h_0} = -2, \quad d_1 = \frac{(c_2 - c_1)}{3h_1} = 2$$

Kết luận : spline rang buớc

$$g(x) = \begin{cases} g_0(x) = 1 + 3x^2 - 2x^3 & 0 \leq x \leq 1 \\ g_1(x) = 2 - 3(x-1)^2 + 2(x-1)^3 & 1 \leq x \leq 2 \end{cases}$$

V. BÀI TOÁN XẤP XÊ THỜI C NGHIỆM :

Xét bài toán thống kê nông mùa trong 12 tháng
Thời nghiệm ($k=1..12$)

x_k	1	2	3	4	5	6	7	8
y_k	550	650	540	580	610	605	

Các giá trị y_k không xác định bằng thời nghiệm
nên có thể không chính xác. Khi nội việc xây
dựng một nông công ni qua tất cả các năm
 $M_k(x_k, y_k)$ cũng không còn chính xác

Bài toán xấp xỉ thực nghiệm : là tìm hàm $f(x)$ xấp xỉ bằng $\{(x_k, y_k)\}$ theo phương pháp bình phương cực tiểu :

$$g(f) = \sum (f(x_k) - y_k)^2 \text{ ãit min}$$

Hàm f tổng quát rất ãa dạng. Nếu ãon giản, trong thực tế ãông ta tìm hàm f theo một trong các dạng sau :

- $f(x) = A + Bx$
- $f(x) = A + Bx + Cx^2$
- $f(x) = A \sin x + B \cos x$
- $f(x) = Ae^{Bx}$
- $f(x) = Ax^B$
- $f(x) = A \ln Bx \dots$

1. Trường hợp $f(x) = A + Bx$:

Phương trình bình phương cực tiểu có dạng

$$g(A, B) = \sum (A + Bx_k - y_k)^2$$

Bài toán qui về tìm cực tiểu của hàm 2 biến $g(A, B)$

Niệm đồng

$$\begin{cases} \frac{\partial g}{\partial A} = 2 \sum (A + Bx_k - y_k) = 0 \\ \frac{\partial g}{\partial B} = 2 \sum (A + Bx_k - y_k)x_k = 0 \end{cases}$$

Suy ra

$$\begin{cases} nA + (\sum x_k)B = \sum y_k \\ (\sum x_k)A + (\sum x_k^2)B = \sum x_k y_k \end{cases}$$

Ví dụ: Tìm hàm $f(x) = A + Bx$ xấp xỉ bằng số

x	1	1	2	2	2	3	3	4	5	6
y	1	2	2	3	4	4	5	5	6	7

Theo pp BPC

Ta còn = 10

Giải hệ

$$\begin{cases} nA + (\sum x_k)B = \sum y_k \\ (\sum x_k)A + (\sum x_k^2)B = \sum x_k y_k \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 10A + 29B = 39 \\ 29A + 109B = 140 \end{cases}$$

Nghiệm $A = 0.7671, B = 1.0803$

Vậy $f(x) = 0.7671 + 1.0803x$

2. Trường hợp $f(x) = A\cos x + B\sin x$:

Phương trình bình phương cực tiểu có dạng

$$g(A, B) = \sum (A\cos x_k + B\sin x_k - y_k)^2$$

Bài toán qui về tìm cực tiểu của hàm 2 biến $g(A, B)$

Niệm đồng
$$\begin{cases} \frac{\partial g}{\partial A} = 2\sum (A\cos x_k + B\sin x_k - y_k)\cos x_k = 0 \\ \frac{\partial g}{\partial B} = 2\sum (A\cos x_k + B\sin x_k - y_k)\sin x_k = 0 \end{cases}$$

Suy ra
$$\begin{cases} (\sum \cos^2 x_k)A + (\sum \sin x_k \cos x_k)B = \sum y_k \cos x_k \\ (\sum \sin x_k \cos x_k)A + (\sum \sin^2 x_k)B = \sum y_k \sin x_k \end{cases}$$

Ví dụ: Tìm hàm $f(x) = A\cos x + B\sin x$ xấp xỉ bằng số

x	10	20	30	40	50	rad
y	1.45	1.12	0.83	1.26	1.14	

Theo pp BPCT

Ta có $n = 5$

Giải hệ

$$\begin{cases} (\sum \cos^2 x_k)A + (\sum \sin x_k \cos x_k)B = \sum y_k \cos x_k \\ (\sum \sin x_k \cos x_k)A + (\sum \sin^2 x_k)B = \sum y_k \sin x_k \end{cases}$$

$$\Rightarrow \begin{cases} 2.2703A - 0.0735B = -0.3719 \\ -0.0735A + 2.7297B = 0.0533 \end{cases}$$

Nghiệm $A = -0.1633, B = 0.0151$

Vậy $f(x) = -0.1633\cos x + 0.0151\sin x$

3. Trường hợp $f(x) = Ax^2 + B\sin x$:

Phương trình bình phương cực tiểu có dạng

$$g(A, B) = \sum (Ax_k^2 + B\sin x_k - y_k)^2$$

Bài toán qui về tìm cực tiểu của hàm 2 biến $g(A, B)$

Niệm đồng

$$\begin{cases} \frac{\partial g}{\partial A} = 2 \sum (Ax_k^2 + B\sin x_k - y_k)x_k^2 = 0 \\ \frac{\partial g}{\partial B} = 2 \sum (Ax_k^2 + B\sin x_k - y_k)\sin x_k = 0 \end{cases}$$

Suy ra

$$\begin{cases} (\sum x_k^4)A + (\sum x_k^2 \sin x_k)B = \sum x_k^2 y_k \\ (\sum x_k^2 \sin x_k)A + (\sum \sin^2 x_k)B = \sum y_k \sin x_k \end{cases}$$

Ví dụ: Tìm hàm $f(x) = Ax^2 + B\sin x$ xấp xỉ bằng số

x	1.3	1.5	1.8	2.0	2.4	2.6	2.7
y	2.7	1.8	3.51	3.1	3.78	3.9	4.32

Theo pp BPCT

Ta còn = 7

Giaí hệpt

$$\begin{cases} (\sum x_k^4)A + (\sum x_k^2 \sin x_k)B = \sum x_k^2 y_k \\ (\sum x_k^2 \sin x_k)A + (\sum \sin^2 x_k)B = \sum y_k \sin x_k \end{cases}$$

$$\Rightarrow \begin{cases} 166.4355A + 21.1563B = 112.015 \\ 21.1563A + 4.6033B = 17.0441 \end{cases}$$

Nghiệm $A = 0.4867, B = 1.4657$

Vậy $f(x) = 0.4857x^2 + 1.4657\sin x$

4. Trường hợp $f(x) = A + Bx + Cx^2$:

Phương trình bình phương cực tiểu có dạng

$$g(A, B, C) = \sum (A + Bx_k + Cx_k^2 - y_k)^2$$

Bài toán qui về tìm cực tiểu của hàm 3 biến

$g(A, B, C)$

Niêm đồng

$$\begin{cases} \frac{\partial g}{\partial A} = 2 \sum (A + Bx_k + Cx_k^2 - y_k) = 0 \\ \frac{\partial g}{\partial B} = 2 \sum (A + Bx_k + Cx_k^2 - y_k)x_k = 0 \\ \frac{\partial g}{\partial C} = 2 \sum (A + Bx_k + Cx_k^2 - y_k)x_k^2 = 0 \end{cases}$$

Suy ra

$$\begin{cases} nA + (\sum x_k)B + (\sum x_k^2)C = \sum y_k \\ (\sum x_k)A + (\sum x_k^2)B + (\sum x_k^3)C = \sum x_k y_k \\ (\sum x_k^2)A + (\sum x_k^3)B + (\sum x_k^4)C = \sum x_k^2 y_k \end{cases}$$

Ví dụ: Tìm hàm $f(x) = A + Bx + Cx^2$ xấp xỉ bằng số

x	1	1	2	3	3	4	5
y	4.12	4.18	6.23	8.34	8.38	12.13	18.32

Theo pp BPCT

Ta còn = 7

Giải hệ

$$\begin{cases} nA + (\sum x_k)B + (\sum x_k^2)C = \sum y_k \\ (\sum x_k)A + (\sum x_k^2)B + (\sum x_k^3)C = \sum x_k y_k \\ (\sum x_k^2)A + (\sum x_k^3)B + (\sum x_k^4)C = \sum x_k^2 y_k \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} 7A + 19B + 65C = 61.70 \\ 19A + 65B + 253C = 211.04 \\ 65A + 253B + 1061C = 835.78 \end{cases}$$

Nghiệm $A = 4.3, B = -0.71, C = 0.69$

Vậy $f(x) = 4.3 - 0.71x + 0.69x^2$